

Fiatal pécsi képzőművészek kiállítása

Pécsett az ötvenes években helybéli amatőr képcsinálók, a diktatúra harcos ideológiájával felvértezve, tüzel vassal igyekeztek akadályozni a művészet szabadságát. A támadás 1959-ben tetőzött, amikor a dilettánsok hada szocreál demagógiával felvértezve, a pártbizottság támogatásával, máglyára kívánta küldeni a formalista Martyn Ferencet és követőit. Hárs Éva hathatós támogatásával azonban sikerült a nemtelen támadást kivédeni. 1963-ban az általános politikai amnesztia jelezte, hogy a pártállam kénytelen a gyeplőn lazítani. Az ideológiai kötöttségek enyhülésével a dilettánsok lassan kiszorultak a közéletből. A hatvanas években Martyn már nem volt magányos, társai akadtak, társak a művészet szabadságának sokféleségében. Simon Béla, akinek művészetére, egyébként egyetlenként, Martynnak semminemű stílusbeli ráhatása nem volt, Kelle Sándor, Bizse János, Soltra Elemér és Lantos Ferenc képezte azt az általam, a Nyolcak mintájára *Hatoknak* elkeresztelt összetartó csoportosulást, amely a hatvanas években Pécs-Baranya képzőművészetét jelentette (a Mohácson élő Kolbe Mihállyal egyetemben).

Tanulság lehet a jelen számára, hogy hivatalosan csak az számított akkoriban művésznek, csak az rendezhetett egyéni tárlatot, jószerezve csak akkor vehetett részt kiállításokon, aki vagy a Művészeti Alapnak, vagy a Magyar Képzőművészek Szövetségének volt a tagja. A szövetségbe bekerülni azonban, főként egy vidékinek, szinte lehetetlen volt. A hivatalos művészek fővárosi kasztja szívósan védte anyagi érdekét. A festékek és festőeszközök vásárlása is alaptagsághoz volt kötve, a vásárlás csak tagsági igazolvánnyal rendelkezők számára adatott meg. A hatvanas években mindkét szervezetnek egyedül Martyn Ferenc volt a tagja!

Azonban Martyn kivételével a pécsi művészek nem voltak ún. szabadúszók. A tanár hivatást választva jutottak megélhetéshez, így nagyobb függetlenséget élvezhettek, miként csupán festészetből élő társaik. Pedagógusként pedig az ifjú nemzedék jó irányba történő magas színvonalú nevelésének ügyét szolgálhattak. Egy másik kitörési pontot a Képcsarnok tömegízlést kiszolgáló, korabeli szlenges szóhasználattal bilduskái jelentettek a hivatalos vonalról kényszerűen kiszorultak számára. Az ötvenes években erre a mankóra azonban még a legnagyobbak, egy Barcsay Jenő, egy Czóbel Béla is rászorult, vagy rákényszerült olykor.

A hatvanas évek elején a főiskoláról frissen kikerültek, Nádor Judit, Fürtös György, Bérces Gábor, Rétfalvi Sándor és Fürtös Ilona, továbbá Erdős János, valamint az autodidakta Bocz Gyula, más-más műfaj képviselőjében, csak kitartóan, szívós küzdelem és összefogás árán tudott az elfogadottak hagyományosan kialakult zárt körébe bekerülni. Ennek egyik lehetséges útja volt a fiatal pécsi képzőművészek csoportkiállítása.

Pécsre érkezésem egybeesett a fiatalok Pécsre településével, illetve helyben maradásával. A Pedagógiai Főiskola, a Művészeti Gimnázium és a Zsolnay Porcelángyár nyújtotta státus a művészi ambícióval rendelkezők számára megélhetést és egyfajta sajátos függetlenséget jelentett. A korszakváltás megkezdődött, de ekkor a még kezdő fiatal művészek nem jelentettek igazi konkurenciát az idősebbeknek.

Tizenkét pécsi fiatal 1963-as, a Néprajzi Múzeum kiállítóhelyiségében rendezett tárlata úttörő kezdeményezés volt. Részükről az összefogás, a múzeum részéről pedig a befogadás eredményeként állíthatott ki Bérces Gábor, a Művészeti Gimnázium frissen kinevezett tanára, Bocz Gyula szobrász, a Sopiana Gépgyár lakatos, Dombay Győző főiskolai hallgató, szakkörvezető, Erdős János díszítőfestő, technikustanár, Fürtös György, a Porcelángyár

keramikusa, Fürtösné Nagy Ilona műszaki rajzoló, Kecskeméti Kálmán festő, rajzoló, nyomdász, Kováts Éva, a Porcelángyár dolgozója, szakkörvezetője, Molnár Imre keramikus, technikustanár, Nádor Judit, a Porcelángyár keramikusa, Rékassy Levente ötvös, technikustanár és Zágon Bertalan, a szombathelyi Népművelési Főiskola hallgatója. Közülük mindössze hárman végeztek a művészdiplomát kiállító Képző- és Iparművészeti Főiskolán, többen a pécsi főiskolán, mások viszont a szó valódi értelmében véve autodidakták voltak, azaz önképzés révén váltak alkotóművésszé.

Martyn Ferenc nyitotta meg a kiállítást, ezzel is jelezve a melléállást, a befogadást. Jelen voltam a megnyitón, de még nem volt benne semminemű szerepem. Én csak később kerültem tűzvonalba. A Káptalan utca 2.-ben került sor 1964-ben a Fiatál Pécsi Képzőművészek következő csoportkiállítására, a Janus Panonius Múzeum és a Képzőművészek Dél-Dunántúli Területi Szervezete rendezésében. A csapat új tagokkal 14-re bővült. Kimaradt Kecskeméti és Rékassy, helyettük a régiék mellett Lux Adorján, Pandur József, Rétfalvi Sándor és Rétfalviné Fürtös Ilona készült első pécsi bemutatkozására.

A tisztesség kedvéért, valamint tapasztalatlanságom okán felkértem zsűrizésre a helyi művészeket, Martyn Ferencet, Bizse Jánost és Soltra Elemért. Ez volt az első zsűriben történő jelenlévőm, de szerepem mindössze technikai tevékenységre szorítkozott. Bizse és Soltra vezette a műtárgybírálatot, elemző szövegek hangoztak el, szokásos szóvirágok, hasonlíttatások, de ez mindig, mindenütt így volt szokásos. Egy disszonáns momentum azonban nyomban feltűnt nekem és máig nem törlődött ki emlékezetemből. Rétfalvi szobrainak eredetiségét erőteljesen kifogásolták, önálló szellemiségét vitatták, azt kifogásolták, hogy főiskolai professzorának segítő kezét még nem engedte el kellőképpen. Magamban berzenkedtem, nem értettem egyet ezzel a vélekedéssel. Azóta megtanultam, örökre megjegyeztem a tanulságot: egy huszonkét éves szobrász a pálya legelején még legfeljebb csak oroszláncörmeit mutogatja, előtte még az érlelés és a csiszolódás kásahegye, amin át kell rágnia magát, kiérlelt stílust ekkor még hiába várnánk el tőle. Rétfalvi életműve ezt a törvényszerűséget fényesen bizonyította. Megszületett az egyhangú testületi döntés, az egésztest ki kell hagyni! Mivel engem nem kötött a tanácsadó testület verdiktje, elhatároztam, a Rétfalvi-szobrokat mindezek ellenére kiállítom. Közben híre ment a dolognak, Rétfalvi másnap beviharzott hozzám, engem meg sem hallgatott, lemosta rólam a keresztvizet és elvitte a szobrokat.

Akkor még nem ismertem a mögöttes hátteret, a ténylegesen meglévő ellenérdekeltség háttérindítékát. Pedig nyilvánvaló volt, egyéni érdekek mozgatták a szálakat. Rétfalvit akkor nevezték ki a Művészeti Gimnázium tanárává, áldott állapotban lévő feleségét, Ilonát, a frissen végzett textiltervezőt viszont nem. A textilszak vezetői státusa ugyanis foglalt volt, és így Ilona jelentkezését elutasították. Netán a felkészült riválist érezték meg benne? Ekkor várták első gyermeküket. Érthető volt a fortyogó indulat.

Elérkezett a nagy nap, 1964. december 13. Vasárnap délelőtt zsúfolásig megtelt a Zsolnay Múzeum emeleti két kis kiállító helyisége. Martyn Ferenc belekezdett veretes mondandójába. *Most esztendeje a Janus Pannonius Múzeumban kiállítást rendeztek a pécsi fiatalok". Tizenketten voltak, három nő, kilenc férfi: rajzolókat és festőket, szobrászokat és formatervezőket. Most, az ismétléssel jelenné válik az emlék, aztán bizonyára tervnek szánva – viszontlátjuk őket. És ez a viszontlátás fontos számunkra, mert alkalom, hogy találkozzunk és megismerjük egy év munkájának eredményeit, meg távolabbi feladatok méretét. Egy év múlt el mindnyájunk, látszólag nem, de valójában a fiatalok feje fölött is. De vajon meddig*

tart a fiatal? Lehetséges, hogy újabb év, kettő múlva (mert ismét és újabb fiatalság következik) figyelmeztet az idő mindnyájunkat, és már másként szólít?

És akkor váratlan esemény szakította félbe a megnyitót. Mintha bomba robbant volna. Legalábbis én úgy éreztem. Közvetlen előttünk állt egy alacsony, hercigen molett hölgy, aki hangosan kérdőre vonta a szónokot: *Művész úr, mondja meg, miért nincs itt kiállítva valamennyi művész, akinek a neve szerepel a plakáton?* Levegő után kapkodtam, azt hittem elnyel a föld, mukkanni se mertem. Pedig nem én voltam a célpont. Először álltam hivatalos minőségben egy kiállítás-megnyitón rokonok és barátok gyűréjével szemben. És akkor hangzott el Martyn Ferenc szájából a számomra maradandó értékű, örökké emlékezetes szöveg, amit plagizálva - hasonló esetekben - magam is „elsütöttem” már jó néhányszor.

Asszonyom, sem a hely, sem az idő nem alkalmas ennek taglalására, a megnyitó után a múzeum munkatársa lent az irodában majd válaszol erre Önnek! Fürtös mamát mind e közben Ilona és Gyurka két oldalról csitítgatta, akinek ugyan igaza volt, de nem a megfelelő helyen, kéretlenül tette szóvá. És mintha mi sem történt volna, a Mester folytatta gyöngybetűkkel papírra vetett mondandóját: *A mi mesterségünkben nem kell megöregedni...*

Ezzel átestem a tűzkeresztségen, lent az irodában szerencsére nem került sor a történet folytatására.